

επιγραφή ανέγερσης του ναού και της τοιχογράφησης στα 1667 και το γεγονός, ότι η οροφή σταματάει 1,70 μ. πριν από το τέμπλο και τον δυτικό τοίχο για να είναι αυτά ορατά - ο τοίχος με την παράσταση της Κοίμησης της Θεοτόκου και ο σταυρός του τέμπλου - δείχνει, ότι όχι μόνο κατά την κατασκευή των ζευκτών της στέγης πρόβλεψαν την τοιχογράφηση και τη θέση του τέμπλου, αλλά και ότι οι τοιχογραφίες έγιναν αμέσως μετά την αποπεράτωση του κτίσματος, δηλαδή πράγματι ανηγέρθη και αντιστορήθη το 1667 και ότι λίγο μετά έγινε το τέμπλο, το οποίο διακόπτει τα θέματα της τοιχογράφησης στο βόρειο και νότιο τοίχο. Έτσι η χρονολόγηση του τέμπλου μπορεί να τοποθετηθεί με πολλή πιθανότητα λίγο μετά το 1667. Σύγχρονος με το τέμπλο είναι και ο χορός¹⁹, ένα πραγματικά σπάνιο κομμάτι ξυλογλυπτικής του δεύτερου μισού του 17ου αι. (εικ. 10).

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΝΙΚΟΝΑΝΟΣ

19. Είναι ημιδιαλυμένος και τοποθετημένος πρόχειρα επάνω στον άμβωνα.

ΝΕΟΤΕΡΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΔΕΣΣΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ*

Πριν προχωρήσω στην ανάπτυξη του θέματός μου, οφείλω να ευχαριστήσω και από τη θέση αυτή το συνάδελφο στο Υπουργείο Εξωτερικών κ. Γεώργιο Τουσίμη. Ο κ. Τουσίμης, καταγόμενος από τα μέρη αυτά και δικαιολογημένα ενοχλημένος από το γεγονός, ότι δεν έχει ακόμη πέσει άπλετο φως στην ιστορία της περιόδου της τουρκοκρατίας του χώρου τούτου, με παρότρυνε επίμονα να ασχοληθώ με την περιοχή και με ενεθάρρυνε να συμβάλω και εγώ σ' αυτήν με επισημάνσεις μου, που παρουσιάζω σήμερα.

Στα πλαίσια της σημερινής έντονης τουρκικής προπαγανδιστικής προσπάθειας που γίνεται για να αποδειχθεί ότι υπάρχει πλούσιο τουρκικό πολιτιστικό παρελθόν σε ολόκληρο το βαλκανικό χώρο, δημοσιεύτηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1982 από τον ασχολούμενο με την αρχιτεκτονική των οθωμανικών μνημείων της περιοχής αυτής Τούρκο πολυγλωσσότατο επιστήμονα Ekrem Hakki Ayverdi ένα τετράτομο έργο μεγάλου σχήματος, του οποίου ο 4ος τόμος έχει τον τίτλο: *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk* (Τα Οθωμανικά αρχιτεκτονικά μνημεία στην Ευρώπη, Βουλγαρία, Ελλάδα, Αλβανία)¹.

Είμαστε υποχρεωμένοι να επισημαίνουμε την έκδοση τέτοιων συγγραμμάτων, προκειμένου να αρυσοθούμε νέα στοιχεία, αν υπάρχουν, που θα συμπληρώσουν τις ως τώρα γνωστές ιστορικές παραστάσεις μας για την υπό εξέταση περιοχή, αλλά και προκειμένου να ελέγχομε τυχόν ανακριβείς ισχυρισμούς, οι οποίοι συνηθίζονται να προβάλλονται για να εξυπηρετούνται ύποπτες πολιτικές σκοπιμότητες.

Με βάση τα βιβλία των υπηρεσιών των βακουφικών κτημάτων των παλαιών καταγραφών των βακουφίων ο Ayverdi αναφέρεται και στον καζά Vodine και παραθέτει τα ονόματα των τεμενών της Έδεσσας και των χωριών του καζά μαζί με κάποιες σχετικές με αυτά πληροφορίες.

Σύμφωνα με τα παρατιθέμενα στοιχεία του Ayverdi², "οι Έλληνες δεν μπόρεσαν να χωνέψουν την παραγωγή από τις σλαβικές γλώσσες της λέξεως 'Voda' που σημαίνει 'νερό', και ονόμασαν την 'Vodine' Έδεσσα, μια πόλη που βρίσκεται 35 χιλιόμετρα βορείως της Θεσσαλονίκης, επάνω στα γιουγκοσλαβικά σύνορα".

*Λόγω σχετικής καθυστέρησης στην εκτύπωση των Πρακτικών του Συμποσίου η ανακοίνωση αυτή έχει ήδη δημοσιευθεί στον Β' τόμο του έργου του συγγραφέα υπό τον τίτλο: «Συμβολή στην Ελληνική Τουρκολογία», Αθήνα 1994, σ. 295-301.

1. Ο τόμος I έχει τον τίτλο *Romanya-Macaristan*, ο II και III *Yugoslavia*.
2. *Ο.π.*, σσ. 290-293.

Στηριγμένος στον Εβλιγιά Τσελεμπή, Οθωμανό περιηγητή και ιστορικό του ΙΖ' αιώνα, ο Αγνετσί προσθέτει ακόμη ότι "λίγο μετά την κατάληψη της περιοχής από τον σουλτάνο Μουράτ Α' (1362-1389) οι Μουσουλμάνοι δέχθηκαν επίθεση, ενώ τελούσαν την προσευχή της εορτής του μπαϊραμίου των θυσιών και γι' αυτόν το λόγο είχε πλέον απαγορευθεί να εξέρχονται οι Χριστιανοί στους δρόμους κατά τη διάρκεια της τέλεσής της, σύμφωνα με αυτοκρατορική διαταγή που είχε δώσει στους Μουσουλμάνους (μετά το επεισόδιο αυτό) ο βασιλιάς".

Για την εικόνα της πόλης με τα υπάρχοντά της λέει επίσης, ότι "υπήρχαν 9 μουσουλμανικές και 3 ελληνικές συνοικίες με 1600 σπίτια, 9 τεμένη (Cami) και 11 μικρότερα (Mesçit), σκεπασμένα όλα με κεραμίδια, ένας μεντρεσές, 4 σχολεία, 2 τεκνέδες, ένα λουτρό και ένα πτωχοκομείο"³.

Ακολουθούν, μετά απ' αυτά, δύο κατάλογοι με ονόματα τεμενών, μικροτέρων επίσης τεμενών, τεκνέδων, μεντρεσέ, σχολείων και πτωχοκομείου ο ένας, και με ονόματα των χωριών του καζά της Vodena ο άλλος, συνολικά 50, όπου αναφέρονται και τα ονόματα των τεμενών και των μετσιτιών και μεντρεσέδων, εφόσον υπάρχουν, με κάποιες επίσης περιγραφές για το έτος ανέγερσης ορισμένων από αυτά.

Είναι άξιο προσοχής ότι στις ανωτέρω περιγραφές των μουσουλμανικών μνημείων του Αγνετσί καταφανής είναι η προσπάθεια να αποδειχθεί ότι ορισμένα απ' αυτά είναι παλαιότερας κατασκευής απ' ό,τι σήμερα πιστεύεται, προκειμένου να προσδοθεί μεγαλύτερη αξία στα υπολείμματα της οθωμανικής κληρονομιάς στον βαλκανικό χώρο. Η προσπάθεια αυτή είναι ιδιαίτερος έκδηλος στην περιγραφή του τεμένους "Yeni Cami" (όπου σήμερα στεγάζεται το Μουσείο της πόλης), που, ενώ είναι αποδεκτό ότι κτίστηκε το 1885, προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι κατασκευάστηκε κατά τα τέλη του ΙΣΤ' ή τα μέσα του ΙΖ' αιώνα⁴.

Δείγματα της συνεχούς αυτής και έντονης προπαγανδιστικής προσπάθειας μπορεί κανείς να καταγράψει καθημερινώς, αρκεί να παρακολουθεί ανελλιπώς την εντέχνως κινητοποιημένη από την Τουρκία προπαγάνδα. Θα αρκασθώ εδώ σε λίγα μόνο σχετικά παραδείγματα της τουρκικής τηλεόρασης και του έντυπου υλικού, που θα ήθελα να παραθέσω λόγω του γενικότερου ενδιαφέροντος για την περιοχή της Βορείου Ελλάδος:

α) Η τουρκική εφ. "Zaman" της 5ης Μαρτίου 1992 αναφέρει ότι το Α' Κανάλι της τουρκικής τηλεόρασης αρχίζει να προβάλλει από την ημέρα αυτή το πρώτο μέρος τηλεοπτικής σειράς με τίτλο "Ο ανά τον κόσμο τουρκικός βακουφικός πολιτισμός". Αντικείμενο της εν λόγω παραγωγής, που αποτελείται από 6 συνέχειες, είναι τα μουσουλμανικά τουρκικά βακούφια αρχαιολογικής αξίας, καταπαρμένα σε διάφορες ευρωπαϊκές περιοχές, όπως η Σερβία, η Βοσνία, το Κοσ-

3. Ο.π., σ. 290.

4. Ο.π., σ. 291.

συφοπέδιο, η "Μακεδονία", η Αλβανία, Βουλγαρία, Ελλάδα, Ρουμανία, Ουγγαρία και Αυστρία.

β) Ενδιαφέρουσα για μας είναι η μελέτη του Ολλανδού καθηγητή Michael Kiel, μεταφρασμένη στα Τουρκικά, που έχει τον τίτλο "Έρευνα επί των τουρκικών μνημείων της Κομοτηνής, η θέση τους στην εξέλιξη της οθωμανοτουρκικής αρχιτεκτονικής και η σημερινή τους κατάσταση" και στόχο την προβολή των τουρκικών μνημείων της Κομοτηνής ως των σπουδαιότερων μνημείων της κλασικής οθωμανικής αρχιτεκτονικής στον βαλκανικό χώρο⁵.

γ) Στο βιβλίο του γεννηθέντος στην Ξάνθη το 1954 και αποφοίτου της Νομικής Σχολής της Κωνσταντινούπολης Abdurrahim Dede με τίτλο *Tarih ve Memleketin* (Η ιστορία και η πατρίδα μου) παρατίθενται στοιχεία, ότι στην Ξάνθη που κυριεύθηκε από τους Οθωμανούς το ΙΔ' αιώνα, πλειοψηφούν τώρα οι "Τούρκοι", ότι στη μουφτεία της Ξάνθης υπάρχουν 5 τεμένη στο κέντρο της, 91 σε διάφορες περιοχές της, ενώ υπάρχουν επίσης 59 μικρότερα τεμένη στην ίδια περιοχή (σσ. 84-94) και προβάλλονται και άλλα μνημεία (των τεμενών Çinar, Mustafa Paşa, του τεκνέ των Μπεκτασίδων, των Χαλβετιδών και του Κουτουκλού και τουρκικών κρηνών) με την κατακλειδα ότι "όσο μακριά και αν βρίσκονται τα μνημεία αυτά από την προστασία της εθνικής σημαίας (της Τουρκίας) και όσο και αν οι Έλληνες προσπαθούν να εξαλείψουν τα ίχνη των μνημείων αυτών, δεν θα εξαλειφθούν και δεν θα χωρισθούν ποτέ από μας" (σσ.100-109).

δ) Επί δύο περίπου χρόνια ο Ολλανδός καθηγητής της Ιστορίας (ανατολιστής) F. De Jong απασχόλησε τις ελληνικές Αρχές ζητώντας άδεια εισόδου και έρευνας στην Ελληνική Θράκη και ειδικά στην επιτηρούμενη περιοχή για να μελετήσει εκεί τα "μνημεία του Ισλάμ" (τεμένη κλπ.). Κυκλοφόρησαν αμέσως μετά οι ακόλουθες δύο μελέτες του, αποτέλεσμα της έρευνάς του και της συνεργασίας του με τις μουφτείες της Ελληνικής Θράκης:

- *Names, Religious Denomination and Ethnicity of Settlements in Western Thrace*, Leiden 1980, σσ. XXIII, 27.

- "The Muslim Minority in Western Thrace", δημοσιευμένη στη σειρά των εκδόσεων της Minority Rights Group του Λονδίνου υπό τον γενικό τίτλο *World Minorities*⁶.

5. Βλ. το περιοδικό *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 1η Αυγ. 1979. Βλ. επίσης και τις ακόλουθες σχετικές εργασίες του: "Some early Ottoman Monuments in Bulgarian Thrace", *Belleken*, Ankara, 38 (1974). *Ottoman Architecture in Albania (1385-1912)*, έκδ. Research Centre for Islamic History, Art and Culture, İstanbul, 1990. "Observations on the History of Northern Greece during the turkish rule", *Balkan Studies*, 12 (1971), 415-462.

6. Το πόνημα αυτό επανεξεδόθη από τον "Σύνδεσμο Κυπρίων-Τούρκων Δ. Θράκης" και απεστάλη τόσο σε μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης όσο και σε μέλη του C.E.R.D. Αξιοσημείωτο είναι ότι όπισθεν του De Jong κρύβεται ο ως άνω Abdurrahim Dede, συγγραφέας πολλών βιβλίων, εγχειριμένων από το Υπουργείο Πολιτισμού της Τουρκίας. Ο Α. Dede συνεργά-

Ας επιστρέψουμε όμως πάλι στον Ayverdi για να επισημάνουμε άλλη μία ιστορική διαστρέβλωσή του, κατασκευάσμα της κακότεχνης τουρκικής προπαγάνδας, που έχει σχέση με την ονομασία της πόλεως “Έδεσσα” και αποβλέπει στην αποκόλληση του χώρου από την τρισχιλιετή ιστορία του. Λέει λοιπόν σχετικώς ότι “οι Έλληνες δεν μπόρεσαν να χωνέψουν την παραγωγή από τις σλαβικές γλώσσες της λέξεως ‘Voda’, που σημαίνει ‘νερό’ και ονόμασαν την ‘Vodine’ Έδεσσα”.

Εδώ αξιοπρόσεκτο σημείο παρατήρησης είναι ότι τόσο στην περίπτωση ιστορικής έρευνας της Έδεσσας όσο και εκείνης άλλων ελληνικών χώρων, οι νεότεροι Τούρκοι ιστορικοί, υπαρκτοί σε πολιτικές σκοπιμότητες, αγνοούν ή διαγράφουν την προ της οθωμανικής περιόδου ιστορία των χώρων αυτών και τους εξιστορούν με τέτοιο τρόπο, ως εάν η παρουσία τους στο ιστορικό προσκήνιο αρχίζει με τις τουρκικές κατακτήσεις. Από τα πολλά παραδείγματα, τα σχετικά με την τραγική αυτή συμπεριφορά Τούρκων ιστορικών και συγγραφέων, αρκούμαι να αναφέρω μόνο την περίπτωση των 300 και πλέον τουρκικών βιβλίων για την Κύπρο που αρχίζουν από το 1571, έτος κατάρτησής της από αυτούς⁷ ή την περίπτωση της Θεσσαλονίκης, για την οποία, σε σχέση με την ελληνική ιστορία της των 2300 χρόνων, υπάρχει ο εξής απαράδεκτος γεωγραφικός καθορισμός στα περιεχόμενα του τουρκικού βιβλίου των “Γενικών Γνώσεων” της δεύτερης και τρίτης τάξης του Δημοτικού Σχολείου (*Hayat Bilgisi*, τόμοι 2 (αφ. 2,3), έκδ. 1982, σ. 42 (αφ.2), σ. 55 (αφ.3): “Ο Ατατούρκ γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1881. Η πόλη αυτή ήταν από τα παλιά χρόνια δική μας, ήταν μια τουρκική πόλη. Τώρα βρίσκεται μέσα στα σύνορα της Ελλάδας”.

Έτσι και ο Ayverdi, βασισμένος σ’ αυτόν τον τουρκικό κανόνα κατασκευής ιστορίας, αντιπαρόρχεται το γεγονός ότι μνεία της λέξεως “Έδεσσα” έχουμε από την εποχή του Πολυβίου, τον Β’ π.Χ. αιώνα, ότι κατά τους χρόνους του Σαμουήλ (976-1014), οπότε εγκαταστάθηκε το ανεξάρτητο βουλγαρικό κράτος στη δυτική Μακεδονία και κατά συνέπεια και στην Έδεσσα, συντέλεσθη η μετονομασία της πόλεως, της καλουμένης και “Αιγαί”, εις Βοδίνη, Βοδηνά κλπ., εξαιτίας της αφθονίας των υδάτων (vodni grad = υδατόπολη), και ότι η λέξη “Έδεσσα” (και Βοδενά) απαντάται τον ΙΔ’ αιώνα και στον Καντακουζηνό κ.ά⁸.

Θα ήταν ευχής έργο, αν ο Ayverdi είχε τουλάχιστον διαβάσει ή ερευνήσει σωστά το έργο ενός Οθωμανού ιστορικού, του Neşri, που αναφέρεται και στην

ξεται δραστήρια με καθηγητές του Εξωτερικού, όπως και ο ίδιος ομολογεί.

7. Πρβ. Paul Hidirolou, «Political Expediency and Historical Scholarship. Some Remarks on Stanford and Ezel Kural Shaws, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, Vol. II», In: *Balkan Studies*, 19/2 (1978) 434.

8. Πρβ. Ευσταθίου Ι. Στουγιαννάκη, “Έδεσσα η Μακεδονική εν τη Ιστορία, Θεσσαλονίκη 1933, σ. 17, 42, 45, 46, 48, 49, 186-187, όπου τα περί ονομασίας της πόλεως. Η λ. Έδεσσα αναφέρεται στα Τουρκικά και ως Urfa, πρόκειται όμως για την Έδεσσα της Μεσοποταμίας.

Έδεσσα. Αξιοσημείωτες είναι οι πληροφορίες του μας δίνει επί του προκειμένου ο Γερμανός ανατολιστής C.F. Seybold στη μικρή μελέτη του “Neşri’s Notiz über die Eroberung von Vodena - Edessa und Citroz - Kitros Pydna durch Bajizid I. Jildirim 1389” (Σημειώσεις του Neşri για την κατάληψη των Βοδενών - Έδεσσας και του Κίτρος Πύδνας από τον Βαγιαζίτ Α’ τον Κεραυνοβόλο το 1389)⁹.

Ολόκληρη σχεδόν τη μελέτη αυτή καλύπτει ο Seybold με παραδείγματα λαθών που επικράτησαν στα έργα επωνύμων και γνωστών ιστορικών και ανατολιστών, οι οποίοι μελετώντας χωρία του έργου του Neşri, που αναφέρονται στην κατάληψη των Βοδενών επί σουλτάνου Βαγιαζίτ, αμέσως μετά την ενθρόνισή του την 4η του μηνός Ramadan του έτους 791, δηλαδή την 27η Αυγούστου 1389, και μη όντες Τούρκοι και μη δυνάμενοι να αναγνώσουν ορθά γραμμένες με τα αραβικά στοιχεία τοπωνυμικές λέξεις, δημιούργησαν σύγχυση, αλλά μόνο μεταξύ των δύο διαφορετικών ονομάτων Vodena (Έδεσσα) και Widdin (πόλεως της Βουλγαρίας) για να οδηγηθεί στο συμπέρασμα, ότι η κριτική έκδοση του έργου του Neşri είναι επιβεβλημένη.

Από μια άλλη αντιπαράθεση των στοιχείων του Ayverdi με εκείνα που περιέχονται στο έργο του Βασ. Δημητριάδη (*Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπή*, Θεσσαλονίκη 1973, σσ. 234-245) προκύπτουν επίσης ορισμένες παρατηρήσεις: Ο Ayverdi δεν περιλαμβάνει στη βιβλιογραφία του το πολύ σχετικό με την περιοχή έργο του Βασίλη Δημητριάδη, που δημοσιεύθηκε το 1973, το αγνοεί. Αλλ’ όμως ο Δημητριάδης, βασισμένος και αυτός στον Εβλιγιά Τσελεμπή, αγγίζει την προφορική παράδοση του χώρου, συμπληρώνει με νεότερα στοιχεία, προβάλλει με πρόσθετα εξονυχιστικά ερμηνευτικά σχόλια πολλές αξιοπρόσεκτες λεπτομέρειες και στέκεται γι’ αυτό με ευσυνείδητη κριτική διάθεση πιο κοντά στην πραγματική ιστορία της υπό έρευνα περιοχής. Αποτέλεσμα λοιπόν της κριτικής ερμηνείας στοιχείων που δίνει ο Εβλιγιά Τσελεμπή και της αντιπαράθεσής με άλλα νεότερα είναι και το γεγονός π.χ., ότι ο μη μουσουλμανικός πληθυσμός της περιοχής της Έδεσσας το έτος 1492 ήταν 16.000-16.500 άτομα, ότι το “τζαμί του χουγκιάρ” δεν είναι πολιτιστικό μνημείο των Οθωμανών στον βαλκανικό χώρο, αλλ’ ήταν παλαιότερα εκκλησία, στην οποία βρέθηκαν χριστιανικοί τάφοι¹⁰, στοιχεία που κρύβει ο Ayverdi, ενώ θίγει τα σχετικά θέματα με αποκλειστικό όμως και προκαθορισμένο σκοπό να μεγεθύνει τις διαστάσεις ύπαρξης τουρκικού πολιτισμού στην περιοχή αυτή.

Τελειώνοντας πρέπει να πω ότι οι επισημάνσεις μου αυτές είναι πέραν από ατε-

9. Βλ. *Zeitschrift der Morgenländischen Gesellschaft*, Bd. 74 (1920), 289-292. Ο Mehmed Neşri είναι ο Οθωμανός ιστορικός (πέθανε το 1520), στην Προύσα, που έγραψε το έργο *Gihannumâ* (Ατλας του Κόσμου) μεταξύ των ετών 1485-1495, από το οποίο όμως διεσώθη μόνο το έργο υπό τον τίτλο Ta’rih-i Al-i Osman (Ιστορία του Κράτους των Οθωμανών). Βλ. σχετικώς: Franz Babinger, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und Ihre Werke*, Leipzig 1927, σ. 38 κ.ε.

10. Πρβ. Β. Δημητριάδη, *ό.π.*, σ. 239.

λεις. Θα ήταν ευχής έργο να εμπλουτισθούν με άλλες περισσότερες και σπουδαιότερες. Ορθώς ο Ευστ. Στουγιαννάκης τονίζει στον πρόλογο του μνημονευθέντος έργου του, ότι παρατηρείται "πενιχρότητα συγγραφικών πηγών" για την ιστορία του χώρου. Κάποιες ενδιαφέρουσες παραδόσεις εξισλαμισμών, όπως αυτή που δημοσίευσε ο Πέτρος Παπαγεωργίου το 1909 στο *Μακεδονικό Ημερολόγιο*, τόμ. 2 υπό τον τίτλο "Ο εξισλαμισμός του Μακεδονικού χωρίου Νοτίων" (σσ. 91-95) για την εξωμοσία του Μητροπολίτου Μογλενών Ιωάννη, είναι εύλογο ότι πρέπει να συμπληρωθούν και να καλυφθούν, μετά από προσεκτική έρευνα, με τον μανδύα της ελεγχόμενης επιστημονικής ιστορίας¹¹. Λίγα είναι π.χ. γνωστά για την πτώση και παράδοση της Έδεσσας στους Τούρκους, πέραν των όσων σχετικών παραδόσεων αναφέρει ο Ευστ. Στουγιαννάκης (ό.π., σσ. 229-231) ή για τους κρυπτοχριστιανούς, τις εξωμοσίες, τη μετατροπή των εκκλησιών σε τεμένη (ό.π., σσ. 238-239, 241-242, 253) κλπ. Ανεξερεύνητα παραμένουν ακόμη πολλά χειρόγραφα, ενδεχομένως και οθωμανικά σε αρχεία της Τουρκίας ή της Βουλγαρίας, που περιμένουν την αναδίφηση από χέρια νέων Ελλήνων φιλοσόφων, πολύ περισσότερο τώρα που η ξένη προπαγάνδα μας προτάσσει ανευρυθρίαστα και απειλητικά το όπλο της συνειδητής διαστρέβλωσης της ιστορίας πανάρχαιων ελληνικών περιοχών¹².

ΠΑΥΛΟΣ ΧΙΔΙΟΓΛΟΥ

11. Βλ. για την αμφισβήτηση της εξωμοσίας του στη νέα σχετική μελέτη του Γεωργίου Τουσίμη υπό τον τίτλο "Συμβολή στην ιστορικο-εκκλησιαστική θεώρηση των βυζαντινών και μεταβυζαντινών Μογλενών (επισκοπικός κατάλογος)", στο τεύχος *Ιστορικά και Πολιτισμικά Ανάλεκτα*. Περιοδική Έκδοση Εταιρείας Μελέτης Ιστορίας της Έδεσσας, 1/1991-92, σ. 25, 32.

12. Πολλές και συχνές είναι οι σχετικές αναφορές του τουρκικού τύπου, όπως π.χ. εκείνες της 9.1.1990, σύμφωνα με τις οποίες: "Από τα 3771 οθωμανικά ισλαμικά μνημεία στην Ελλάδα έμειναν μόνο 150", ή: "Τα μνημεία μας που εξαλείφονται στη Δ. Θράκη" (άρθρο της εφημερίδας *Günaydın* της 24.1.1990, όπου και ο ισχυρισμός ότι "δεν είναι γνωστό από πού προέρχεται αυτή η χώρα"), "να ενδιαφερόμαστε για τα 25.000 ισλαμικά μνημεία που υπάρχουν στην Ελλάδα και στην Αλβανία, τα τουρκο-ισλαμικά μνημεία στις βαλκανικές χώρες καταστρέφονται μέρα με την ημέρα" (εφ. "*Zaman*" της 17.8.1990), "μετατράπηκαν σε εκκλησίες τα τζαμιά της Ρόδου" (εφ. *Türkiye* της 5.11.1991) κ.ά. Είναι επίσης άξιο προσοχής ότι η τουρκική προπαγάνδα συμπεριέλαβε το τελευταίο έτος στο χώρο της δραστηριότητάς της και τα εξής δύο σχετικά επιστημονικοφανή έργα που φιλοδοξούν να εντυπωσιάσουν ανύποπτους Ευρωπαίους καλοθελητές και Μουσουλμάνους των Βαλκανίων και άλλων ισλαμικών χωρών: α) *Bektaşlığin Coğrafi Dağılımı - Geographical Distribution of the Bektashi*, μετάφραση και επιμέλεια του γνωστού έργου του ιστορικού και ανατολιστή F. W. Hasluck από τους Turgut Koca και A. Zezih Erginsoy, Istanbul 1991, όπου ο λόγος για εκατοντάδες ισλαμικά μνημεία κατά χώρες στα Βαλκάνια, β) *The Problem of Protection of the Ottoman Turkish architectural Heritage in Greece*, έκδοση του Ιδρύματος Προστασίας του Τουρκικού Πολιτισμού, Istanbul 1992, όπου, με αναλόγους χάρτες, επιχειρείται να αποδειχθεί ότι η Ελλάς από το 1832 ως το 1923 πέτυχε να επεκτείνει σκανδαλωδώς τα εδάφη της εις βάρος της Τουρκίας, ενώ κατηγορείται ταυτόχρονα η χώρα μας με τον ισχυρισμό ότι παραβιάζει διεθνείς νόμους έχοντας καταστρέψει περίπου 4.000 ισλαμικά μνημεία που υπήρχαν εδώ κατά την οθωμανική περίοδο.

ΜΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΕΓΑΛΕΜΠΟΡΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΛΟΓΙΩΝ: ΟΙ ΚΑΡΑΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΤΡΑΝΙΤΣΑ

Η γειτονική κωμόπολη Κατράνιτσα (σήμερ. Πύργοι) κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας συνδεόταν στενότερα από οικονομική, πολιτική και πνευματική άποψη με την πρωτεύουσα της ευρύτερης περιοχής, την Έδεσσα δηλαδή, και τούτο γιατί δεν είχε αναπτυχθεί τότε στην περιοχή άλλο αστικό κέντρο, όπως συνέβη κατά τους νεότερους χρόνους με τη σημερινή Πτολεμαΐδα.

Η γειτονική κωμόπολη είναι γενέτειρα του διπλωμάτη Πέτρου Ίτζκου ή Ίτζκογλου, ο οποίος έπαιξε σπουδαίο ρόλο κατά την πρώτη σερβική επανάσταση (1804-1813). Για τον Κατράνιτσιώτη αυτόν διπλωμάτη υπάρχει ειδική και εκτενής μονογραφία¹. Γι' αυτό επέλεξα ως θέμα της εισήγησής μου αυτής μια άλλη σπουδαία οικογένεια Κατράνιτσιωτών, στην οποία η έρευνα δεν έχει δώσει την δέουσα προσοχή. Πρόκειται για την οικογένεια των Καραμάτα.

Το πρώτο γνωστό από τις πηγές μέλος της οικογένειας αυτής είναι ο Δημήτριος, ο οποίος, μαζί με τη σύζυγό του Μαρία, εγκατέλειψε, γύρω στα 1745, την τουρκοκρατούμενη πατρίδα του και ήρθε και εγκαταστάθηκε στην αυστρακρατούμενη σερβική πόλη του Σεμλίνου², όπου είχε δημιουργηθεί μια από τις πιο ανθηρές ελληνικές παροικίες της βορειοδυτικής Βαλκανικής.

Ο Δημήτριος Καραμάτας άρχισε να ασχολείται με επιχείρηση που ήταν προσοδοφόρα στο πολυσύχναστο Σεμλίνο. Ήταν δηλαδή κάτοχος πανδοχείου, το οποίο συγκαταλεγόταν ανάμεσα στα τρία πιο σπουδαία καταλύματα ύπνου και φαγητού στην πόλη. Σημειώνουμε εδώ ότι και τα δύο άλλα πανδοχεία ανήκαν σε Έλληνες: στον Μοσχοπολίτη Νικόλαο Ρούση και στον Μελενικιώτη Κωνσταντίνο Χατία³.

Ο Δημήτριος Καραμάτας απόκτησε τρία παιδιά: τον Αναστάσιο, τον Ιωάννη και τον Φίλιππο. Ο Αναστάσιος Δημητρίου Καραμάτας υπήρξε η ψυχή της

1. Stojan Novaković, "Ićkon mir" (Η ειρήνη του Ίτζκου), *Glas Srpske kraljevske akademije* 66(1903) 25 κ.ε.

2. Για τη χρονολογία της εγκατάστασης της οικογένειας αυτής στο Σεμλίνο βλ. Isidor Stojčić, *Znameniti Zemunski Srbi u XIX veku* (Σπουδαίοι Σέρβοι του Σεμλίνου στον 19ο αιώνα), Deo I, Zemun 1913, σ. 20. Την καταγωγή των Καραμάτα από την Κατράνιτσα την πληροφορούμαστε από το επιτάφιο επίγραμμα της οικογένειας που σώζεται στο κοιμητήριο του Σεμλίνου. Συγκεκριμένα, στο επίγραμμα αυτό το πρώτο γνωστό μέλος της οικογένειας αναφέρεται ως εξής: Dimitrije Karamat, rodom iz Katranice u Macedoniji (Δημήτριος Καραμάτας, που καταγόταν από την Κατράνιτσα της Μακεδονίας) Βλ. Ιωάννη Α. Παπαδριανού, *Οι Έλληνες πάροικοι του Σεμλίνου (18ος-19ος αι.)*, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 227.

3. Ignaz Soppron, *Monographie von Semlin und Umgebung*, Semlin 1890, σ. 381.